

Horace Engdahl

Författare utan tillsatt socker.
Sötade intriger får romaner att sälja. Men när Horace Engdahl skriver väljer han sockerfritt.

Av STAFFAN ENG
Foto ERIKA STENLUND

I Språktidningens första nummer visades det avgörande brev från Horace Engdahl, där han meddelade att Svenska Akademien skulle ge tidningen ett startbidrag.

ATT SKRIVA litteraturkritik är lättare än vad många tror, menar författaren och akademiledamoten Horace Engdahl. Man sitter med boken i handen och kan låna kraft av författarens språk. Man kan också gå i svaromål. Han tror att många texter kommer till på just det sättet.

– Det finns mycket imitation i det litterära skapandet, men också mycket irritation. Om du slår samman de båda så har du litteraturen.

För att få utlopp för den motreaktion som uppstår inom honom när han läser så för han alltid anteckningar. Nackdelen är att det bromsar upp läsningen, men det gör honom också mer uppmärksam på hur boken är skriven och vad författaren skulle kunna ha gjort i stället.

– Jag är så förstörd att jag inte bara kan lägga mig på rygg och svepas med av en spännande roman – jag måste genomskåda magikerns trick!

Hans eget genombrott som författare kom med essäboken *Den romantiska texten* från 1986, som dammar av P.D.A. Atterbom, Esaias Tegnér, Erik Johan Stagnelius och de andra svenska romantikerna med uppfriskande nyläsningar.

Boken föranledde litteraturprofessorn Kjell Espmark att – i smyg – se till att den kunde läggas fram som doktorsavhandling.

– Det var ett erbjudande som var svårt att motstå. Jag hade ju redan skrivit boken. Så blev jag hastigt och lustigt filosofie doktor.

MEN DEN AKADEMISKA examen blev bara ett sidospår, för vid det laget var Horace Engdahl redan en etablerad litteraturkritiker. Av en slump hade han dessutom börjat skriva dansrecensioner, först i Expressen och kort därefter i Dagens Nyheter.

Att skriva om dans är betydligt svårare än att skriva om litteratur, menar han. I dansen finns inte några ord att ta stöd

av, ibland inte ens musik. Därför blev han tvungen att uppfinna ett eget kritiskt språk som kunde motsvara kropparnas rörelser på scenen och förmedla deras känslomässiga innebörd.

Dessutom måste allt bli klart i en hast, ibland samma kväll som föreställningen gick. När han kom upp till redaktionen på DN hade han många gånger bara en timme på sig att skriva medan teleprinterarna slamrade och reporterarna kom och gick. Då gällde det att hitta den första meningen direkt och låta artikeln födas ur den.

Varje dag spelar Horace Engdahl piano. Han är en passionerad operabesökare och tidigare ledamot av Kungliga Operans styrelse.

Ett prövande projekt: **Horace Engdahl tänkte som ung skriva en avhandling om den brittiske författaren Joseph Addison, en av grundarna till upplysningstidningen *The Spectator*. Han tröskade igenom ofantliga mängder bakgrundsmaterial för att förstå den värld som gett upphov till Addisons estetik. "Jag läste alla engelska tidskrifter mellan 1660 och 1720, studerade spannmålsstatistik och läste ärkebiskopen av Canturburys predikningar, vilket är något av det tråkigaste jag har gjort i hela mitt liv." Men han fann aldrig någon tydlig riktning i skrivandet, och efter fyra år var materialet så överväldigande att han var tvungen att ge upp. Det fyller fortfarande ett helt skåp i hans arbetsrum.**

Åldrandets precision: **Horace Engdahl menar att åldrandets nedsättning av associationsförmågan har haft en gynnsam effekt på hans skrivande. "När jag läser mina tidigare essäer kan jag tycka att de innehåller alldeles för många idéer – det hade räckt med tio procent! Därför tror jag att det är en fördel med en viss avskärmning, som förenklar ditt framställnings-sätt och ger en skarpare kontur åt ditt ärende."**

– Det var en svår uppgift, som tvingade mig att fullständigt göra om mitt sätt att arbeta. Jag skulle vilja säga att det var där jag lärde mig att skriva.

Det är också så han skapar sina "fragment", den aforistiska form som han har odlat ända sedan boken *Meteor* från 1999. Fragmenten uppstår lika snabbt som den första

meningen i dansrecensionerna och är ofta färdigformulerade innan han ens har hunnit fram till skrivbordet.

– Plötsligt känner jag: 'Ah, nu kommer det en tanke!' Då gäller det att ha en anteckningsbok till hands.

Flera av tankarna i hans senaste bok, *Den sista grisen* från 2016, är kontroversiella, och har fått vissa recen- →

senter att utnämna honom till "den siste mansgrisen". Men själv betraktar han inte fragmenten som åsikter, utan som påståenden som någon –

– Läsare är sockergrisar. Du kan skriva en roman utan socker, men du får den inte såld och ingen kommer att bry sig om den.

Jag inte bara kan lägga mig på rygg och svepas med av en spännande roman – jag måste genomskåda magikerns trick!

inte nödvändigtvis han själv – har kastat fram för att de ska prövas kritiskt av läsaren.

– Det finns dagar när jag verkligen tar avstånd från vissa av mina fragment. Men det är oväsentligt: vad jag tycker eller inte tycker om dem angår egentligen ingen.

Han menar att fullständig uppriktighet är ett av de bästa recepten på en dålig bok. Det fick han själv erfara en gång när han försökte skriva en självbiografisk roman. Efter femtio sidor kom han till en punkt där det bara fanns ett sätt att få texten att fungera litterärt: att ljuga.

– Det var fullständigt solklart att jag måste göra saker lite pikantare och tjugigare än vad de faktiskt var. Jag vägrade, eftersom jag kände att jag inte skulle tro på det själv. Därför lade jag ner projektet.

Han jämför med det socker som brukar smugglas ner i mat som vi tror är nyttig. Störst är sockerhalterna i underhållningslitteraturen, men även i de så kallade mästerverken finns det små tillsatser.

Hans fragment och essäer är däremot sockerfria. Han tror att det är därför de formerna har blivit så naturliga för honom. Bristen på sötningsmedel är också förklaringen till att fragmenten aldrig är längre än några sidor, annars skulle läsaren tröttna.

HORACE ENGDAHL VÄXTE upp i ett officershem, där man intresserade sig mer för brittiska amiraler än svenska författare. Att han skulle komma att ägna sig åt litteratur var långt ifrån självklart.

Kanske började det med att han hittade några illustrerade utgåvor för barn av *Iliaden* och *Odysséen* på skolbiblioteket i Karlskrona. Han blev så fascinerad att han lärde sig att teckna av alla hjältarna.

– Det var en oerhört levande värld för mig när jag var nio tio år. Det blev en stor hjälp senare.

Däremot skulle det dröja länge innan han började uppskatta poesi, vars korta rader och lustiga tonfall han tyckte var på gränsen till löjliga. Vändpunkten kom när

han öppnade sin mammas exemplar av Heinrich Heines *Sångernas bok*, som var både vacker och skrämmande.

– Det är så med poesi – antingen inser du vad det är eller också inte. Jag slogs av att dikterna kunde innehålla mycket mer än en sak och att det fanns bilder som man inte kunde bli kvitt när man väl hade tillägnat sig dem. Det fanns en kraft i språket som jag aldrig hade mött förut.

Men den avgörande impulsen kom efter studenten när han kallades in till Försvarets tolkskola. Där lärde han sig inte bara att förhöra ryska fångar, utan fick också en grundlig introduktion till den ryska litteraturen och historien.

– Det mötet gjorde ett outplånligt intryck på mig. Det var på sätt och vis det som gjorde mig till humanist.

FÖR NÄRVARANDE håller Horace Engdahl på med en kulturhistorisk essä om 1700-talsskalden och Parisambassadören Gustaf Philip Creutz, som är mest känd för verseposet *Atis och Camilla*.

Vad finns det då för plats för klassisk bildning i dagens samhälle, där sockertörsten blandas med en föreställning om att allt måste vara nyttigt? För Horace Engdahl är litteraturhistorien en så självklar del av hans liv att han inte ens ställer sig frågan.

– Det är som att fråga sig varför man ska andas. För mig är klassisk bildning ett sätt att inte bara finnas till i mitt lilla ögonblick och min personliga historia, utan också att leva med i hela västerlandets öde. **Staffan Eng är litteraturvetare och frilansjournalist.**

HORACE ENGDAHL

Född: 1948 i Karlskrona.
Yrke: Ledamot och tidigare ständigt sekreterare i Svenska Akademien.
Familj: Sönerna Caspar, Marcel och Fabius.

Horace Engdahl är aktuell med monologen *Mannen på bryggan*, som ska sättas upp på Dramaten med Johan Rabaeus i huvudrollen. En andra omgång av SVT-serien *Liv och Horace i Europa* kommer i höst.